

BOKANMELDELSER

Gitte Marling & Martin Zerlang (ed):

FUN CITY

Arkitektens forlag, København 2007
280 sider

Omtale av Erling Dokk Holm
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo

Alvorlig om det festlige

Fun City er en antologi som vil dissekere fremveksten av den typen urbanitet som opplevelsesøkonomien skaper. Problemstillingen er kompleks, men med få unntak lykkes *Fun City* i å lage et kart som har relevans for terrenget. Ikke dårlig bare det.

Av og til tenker jeg at jo mer man leser om den nye byen, den nye urbanitetens forutsetninger, essens og konsekvens, desto tykkere og mer ugjennomtrengelig ser bildet ut. Det er som om læresetningene som Sharon Zukin etablerer i *The Culture of Cities* – at kommersielle kulturuttrykk er blitt selve dynamoen i bylivet i den postindustrielle fasen – nå er blitt allment akseptert. Denne absorbasjonen av forestillingen om at den økonomiske ordenen nå er NY, har flere utslag innen akademien. Den ene er å beskrive denne utviklingen mer detaljert og finmasket. Den andre er å se på utviklingen

innen visse urbane felt som utsalg av en større og mer global endring, slik som Sasskia Sassen gjør. Dette er posisjoner som særlig samfunnsviterne inntar. Et tredje utslag er å fjerne seg fra de analytiske ambisjonene og heller operere forståelsen av byen som opplevelsesøkonomi som norm. Poenget blir nå å fullende en underholdningsindustriell tenkning anvendt på by- og bylignende strukturer. Her er arkitektene og økonomene tilstede, og inntar feltet med en pragmatisme som ofte grenser opp til ren ukritisk utviklingsoptimisme. Boka med det frapperende navnet Fun City er inntar alle posisjoner.

De to redaktørene Gitte Marling og Martin Zerlang har ordnet boken i fire bolker. En omhandler de nye offentlige rom, en merkevarebygging av byer, en kjøpesentrene og deres urbane kvaliteter, mens den fjerde og siste bolken tar for seg Fun Scapes – det vil si de rene attraksjoner og de strategier som de er koblet inn i. Denne inndelingen er fornuftig, og gjør at boka kan leses i mindre, men tilnærmede sammenhengende biter. Problemet med antologier – at de ulike artiklene skal utfylle hverandre uten å overlape og gjenta – er grunnleggende og vanskelig å komme unna. I denne samlingen er det tendenser til et slikt tekstlig dobbeltvesen, men dette er ingen stor innvending mot boka. Tvert i mot vil jeg si at redaktørene har klart oppgaven med usedvanlig stringens, og at dette er noe så sjeldent som en god antologi.

Den første bolken med tittelen *New Public Domains* og åpner – nærmest selvsagt – med en artikkel av Arnold Reijndorp. Han har tidligere forfattet boka „in search of new public domain“ fra 2001 sammen med Morten Haier. Også her etterspør Reijndorp en urban struktur som gjør at offentlige rom er i stand til å bidra til kulturell utveksling, og fremmer påstanden om at offentlige rom er så mye mer enn spatiale strukturer egnet for politisk artikulering. Også shopping malls og kommunikasjonsknutepunkter er essensielle offentlige rom. Han viser ikke minst til at selv om en rekke arenaer er private i juridisk form, så er de offentlige rom i brukernes bevissthet. Reijndorps essay er for noen kanskje provokativt fordi det forlanger respekt for den rent kommersielle sfæres offentlige karakter, og han skal ha ros for sine anstrengelser for å lage en mer konsistent forståelse av hva offentlige rom egentlig er. Det som derimot ikke er like imponerende, er hans ekstremt uemprisk, ikke-representative og rent ut anekdotiske bruk av eksempler. Reijndorp burde ha utforsket gehalten i sine egne påstander og gitt dem empirisk kjøtt på beina, i stedet står han igjen og postulerer. Og er det noe dette feltet ikke mangler, så er det private observasjoner gitt form som allmenngyldige sannheter.

Tracy Metz sitt bidrag – *The Event City* – er en av samlingens aller beste. Her går hun gjennom hvordan tre ulike krefter – veksten i private rom på bekostning av offentlige rom, veksten i frykten i befolkningen og veksten i rom for fritidsaktiviteter – påvirker det urbane feltet. Hennes analyse er kjennetegnet av at hun klarer å etablere sammenhenger mellom de rent repressive trekkene ved byutviklingen og den konsumaktige trekkene. Det er her det glitrer og det er her vi ser sporene av en stringent samfunnsanalyse. Mens den bemidlede middelklassen koser seg i trygge privateide kvasioffentlige rom, blir den klassiske byens offentlighetskarakter gradvis mindre. Metz viser hvordan ens lik byutvikling har som siktemål å forhindre reelle møter, og alle tilløp til sosial realitet. Hun trekker også frem hvordan den voksende varegjøringen (commodification) av byene gjør dem likere og at de i sine bestrebelsers på å bli unike ender opp som kopier av hverandre.

Gitte Marling bygger ut dette resonnementet i sin artikkel „Why leave the city on holidays“, når hun behandler det paradokset som ligger i at etterspørselen etter torg og plasser har økt

hos befolkningen, deres vilje til å oppsøke dem øker, samtidig som de har mistet sine rene nyttefunksjoner. Byenes offentlighetskarakter får i stadig større grad preg av å være knyttet til utøvelsen av livsstilsdiskurser. Dette er en sosial og kulturell realitet og byene bør derfor se potensialet i denne virkeligheten. I denne bokens siste artikkel blir vi med Birgitte Bundesen Svarre på en tur sammen med Henri Lefebvre og Dan Turell. Sistnevnte er den mørke observatør av Københavns mange sider og geleider oss inn i det suburbane feltet, på en jakt etter det helt ordinære spatiale middelklasseanfektelser. Turells liv og diktning er intimt knyttet til København og ofte fortolket i mye mer banale rammer en den som her skisses opp. Svarres artikkel er bokens mest originale, og kanskje også den som bringer mest genuint nytt til bordet.

Denne første delen av boka innehar kun gode artikler og på en noenlunde fornuftig måte bygger de opp omkring hverandre. De makter å få frem hvordan den globale kapitalismen nedfeller seg i hver eneste by på kloden og hvordan en ny ordens opplevelsesøkonomi, penetrerer både tanker og gjerninger.

De fire neste artiklene omhandler den fremvoksende merkevarebyggingen av byer. Orvar Löfgren ser på hvordan opplevelsesøkonomiens by blir merkevarebygget og stiller det interessante spørsmålet: „What should a perfect city break include so that the city can be consumed in 48 hours“. Löfgren ser under kapitalens florlette maske, og finner en by som anstrenger seg inntil det absurde i nå en semiotisk metning som dessverre ikke produserer annet enn en overflate, og blir slik sett mer å betrakte som „rhetorical overkill or burn out“. Han viser til at den perfekte brandede og planlagte by blir inversjonen av det den ønsker, byen dør som by, og gjenskapes som kulisse. Ole B. Jensen føler i de samme sporene og åpner opp for en avansert og detaljert debatt rundt kulturelle motstandsstrategier som strategisk merkevarebygging ofte fremprovoserer. Jensen viser til at en „counter branding“ er en aktivitet som nærmest med naturlighet utvikles i et semiotisk gjennomregulert rom, ganske enkelt fordi overordnede brandingstrategier avviker kraftig fra vanlige menneskers hverdagserfaring. Lasse Andersson og Hans Kiib viser i sin artikkel „The city's new hybrid experience spaces“ hvordan den postindustrielle virkeligheten trenger inn i selve perspektivet på hva en „experience“ er. Det tette samsvaret

mellom kulturell logikk og økonomisk system fordrer og produserer en forståelse av det urbane feltet som hybride erfaringer. Søren Buhl Hornskov har i sitt bidrag "Affective architecture in the branding of cities" en presis analyse de dilemmaer arkitektoniske prosjektet får i en opplevelsesøkonomisk ramme. Han trekker frem hvordan kravene til semiotisk tyngde i visse typer merkevarebygging fordrer at arkitekturen som sådan underlegger seg denne servilt og ikke går sine egne – skal i si rent formmessige – veier.

Denne del 2 av boka er kanskje den mest operative. Her er selve debatten av opplevelsesøkonomien konkretisert ned til merkevarebyggingens strategier, og det gjør at de ulike bidragene her, veldig elegant faller på plass. Löfgren er som alltid meget interessant og poengtert, men det gjelder her også de andre. Ikke minst er Hornskovs evne til se hva som skjer med selve formgivningen, betydelig.

I den tredje delen diskuteres kjøpesenteret og de utopiske idealene bak dem. De tre artiklene her – av Julie Holch, Boris Brorman Jensen og Christian Broen – tar for seg de tette relasjonene mellom idealiserte forestillinger og praksisens mer avdempede former. Disse tre artiklene danner en fin liten innføring og diskusjon i hvordan shopping som livsstil veves inn i det arkitektoniske uttrykket. De diskuterer også hvordan en moderne opplevelsesøkonomi hele tiden setter krav til den arkitektoniske manifestasjon, fra Victor Gruens første bygg via New Urbanism, og fører debatten frem til Rem Koolhaas og Jon Jerde.

Disse artiklene er godt avstemt i forhold til hverandre, men siden deres tematikk er så vel disiplinert og utlagt, kan man som anmelder undres over om ikke disse tre tekstene virkelig burde vært skrevet sammen til en eneste blokk.

Den siste delen – Funscales – er fokuserer på de rene underholdningsinstallasjonene. Martin Zerlang viser hvordan berg- og dalbanen, som er over 200 år gammel oppfinnelse, bidrar til å renyrke ideen om underholdning som målet i seg selv, ikke som en bieffekt av noe annet. Han trekker linjene fram til i dag, og viser hvordan denne typen ideologi også får fotfeste i en postmoderne virkelighet. I dag ligger opplevelsen av urbanitet tett knytt opp til en slik intens underholdende by, og ikke minst en by som beherskes med føttene. Hans beskrivelse av Strøget i København som i 1967 blir gågate

som et paradigmeskifte i byens historie, får frem kontinuiteten fra opprettelsen av Tivoli på 1840-tallet. Anne Ring Petersen dikusterer hvilke betingelser offentlige kunstverk har i en by der de rent kommersielle motivene styrer også de feltene som naturlig er så se på som kunstens. Hun diskuterer de formene for modernitetsanskuleser som ligger i å inkludere samtidskunst så vel som den rene "spectacles" som BonBon Land. Hun henviser til Walter Benjamin og hans observasjon om at det er industrisamfunnets modernisering som ligger til grunn for fremveksten av massekulturen, og trekker en linje frem mot konflikten mellom kunstprosjekter av avantgardistisk karakter, og de rent ut massekulturelle. I den avsluttende artikkelen i denne antologien får leseren komme hjem – Mette Mechlenborgs bidrag heter Home is where the entertainment is. Dette er en befriende og morsom måte å trekke inn snøret på, her eksponeres det nye hjemmet, der alt er stilig, morsomt og herlig å se på og bruke. Badet blir en retreat, kjøkkenet et teater, stua en terapiavdeling. Den nye interiørdesignen, og i enda større grad enn objektene selv, deres ideologiske fortalere – interiørmagasinerne – spiller en verdensanskuelse der hjemmet er i stand til å overta alle behov som tidligere ble (og fortsatt blir) håndtert i det offentlige rom.

Fun City er en potent bok som diskuterer de grunnleggende forutsetningene for dagens byutvikling i de fleste land på kloden. Eksemplene er i overveiende grad fra Danmark uten at det skjemmer. De aller fleste av artiklene er svært gode, og generelt sett er de bedre jo mer konkret problemstillingen er. Det som kanskje er dens fremste styrke er at svært mange ulike vinkler eksponeres, og at de fleste av disse artiklene har stoff i seg til å bli hele bøker. Det som er mer problematisk er at for mange av artiklene mangler ordentlig empirisk fundamentering, og at teoretiseringen ofte blir utført i en form for nølende distanse til virkeligheten. Her ligger det et stort potensial for å øke presisjonen. Den andre innvendingen jeg har mot antologien, er at den mangler et ordentlig avsluttende essay som klarer å sette sammen alle artiklenes substansielle overlegninger. Det mangler her en avslutning som trekker trådene og samler fokuset, og som kunne nærme seg denne materien med et mer syntiserende blikk.

Anne Tjetjen, Svava Riesto
och Pernille Skov (red.):

Forankring i forandring: Christiania og bevaring som ressource i byomdannelse.

Århus: Arkitektskolen forlag 2007

Omtale av Dr Maria Hellström Reimer
SLU, området för landskapsarkitektur, Alnarp

Frågan om historisk förankring har blivit allt viktigare inom såväl arkitektur och landskapsarkitektur som planering. Men att förankra en rumslig intervention bakåt i tiden, att motivera en förändring som historiskt relevant och därför kvalitativt oklanderlig, är inte oproblematiskt. Ofta är en förankring förknippad med ett territoriellt hävdande av ett ursprung, en geografisk "vagga", vars fortsatta existens anses nödvändig för utvecklandet av en etnisk eller nationell identitet. Ursprungsmiljöer, hembygder och historiska minnesmärken upplevs av många som hotade och måste återerövas, försvaras, skyddas. Som en rumslig problematik är 'förankringsrätten' – möjligheten att inte bara historiskt knyta an till en plats utan också att kontrollera dess fortsatta betydelse – därför en av huvudorsakerna till territoriella konflikter, ett tecken på vad den amerikanske kulturantropologen Arjun Appadurai kallat för en "terminal crisis":¹ Det förflutna, som en svunnen varaktighet, är idag inskrivet i en vidare berättelse av upplösning, hot och förlust, något som i sig tydligt markerar att det förlorat sin självklara entydighet.

"Krisen" ger vidare upphov till nya begrepp och praktiker. Utvecklingen av begreppet kulturarv är ett exempel, liksom de arkitektoniska tillämpningar det gett upphov till i form av restaurering, fredning, kulturminnesmärkning och konservering. Det beskyddande omhändertagandet av gamla strukturer beskrivs ofta som en "naturlig" aktivitet, något som människan alltid varit upptagen av. I tidigare samhällen med en långsam utveckling var detta omhändertagande vidare en oproblematisk process av kontinuerlig harmonisering. I relation till en sådan historiesyn framstår återupprättandet och förvaltandet av kulturarvet som ett objektivt återskapande av en förlorat rumslig autenticitet eller närvarokänsla. Men i takt med kulturarvstankens spridning utanför det normgi-

vande Västeuropa har den här synen på kulturarv kommit att kritiserats och reviderats. Här menar till exempel Thordis Arrhenius att det är viktigt att se kulturarvstanken som en bärande del av moderniteten. Men att enbart se kulturarvstanken som ett sätt att korrigera modernitetens arkitektoniska misstag genom en fördjupad respekt för "det autentiska" och ursprungliga är dock olyckligt, menar Arrhenius. Istället borde försöka betrakta frågan om kulturarvet som en samtidspraktik, ett slags rumslig handling eller re-konfigurering, som i sig transformerar omgivningen till en speciell sort miljö, nämligen den historiskt bevarandevärda.²

Den syn på kulturarvet som Arrhenius vänder sig emot – kulturarvet som ett autentiskt sediment som måste friläggas och skyddas – är idag intimt förknippat med den våg av nationalism och suveränitetssträvanden som kännetecknar en sen-modern, globaliserad värld. Inte minst i Danmark har kulturarvsintresset blossat upp och blivit en viktig del av en medvetet utvecklad nationell identitetspolitik. Ett tydligt uttryck för denna politik är den "nationella kulturkanon" som kulturminister Brian Mikkelsen beslutade om redan i december 2004. Utformningen av en sådan kulturkanon, menade Mikkelsen, "vil styrke befolkningens kendskab til den nationale kulturarv og øge forståelsen for de kunstneriske og kulturelle værdier, som vores samfund bygger på."³ Kulturarvet framställdes i absoluta och normerande termer som bestående av verk som anses som "uomgængelige og umistelige". Förslaget orsakade omedelbart en kraftig debatt, och när resultatet så presenterades i januari 2006 – ett urval av omkring hundra verk från åtta olika kulturområden – tonades de normerande, identitetspolitiska målen ner. På kulturministeriets hemsida kan man under rubriken "Spørgsmål og svar" läsa att kulturkanonen "først og fremmest vil være et udgangspunkt for debat om vores kulturelle arv [...], en vejledning, et udgangspunkt for samtale og folkelig debat". Detta "vores kulturelle arv" ska dock inte tolkas i nationalistiska termer. "Kulturkanonen er selvfølgelig national i den forstand, at den beskæftiger sig med væsentlige udtryk i dansk kunst og kultur. Men at kanonen er dansk, bliver den ikke nationalistisk af".⁴

Den här typen av undanlidande eller direkt självmotsägande formuleringar visar ändå tydligt att kulturarvet idag är en konflikthärd, en laddad plats för rumslig re-konfigurering, för exkludering och inkludering. Historiskt sett

kan kulturarvstanken givetvis inte skiljas från den moderna nationalstatens framväxt. En alltmer sammansatt, kosmopolitisk eller diasporisk världsbild har emellertid komplicerat detta samband, och samtidigt motiverat försöken att – i fredbevarande syfte – förlägga kulturarvet på en mera allmänmänsklig nivå. UNESCO:s *World Cultural and Natural Heritage List* har här spelat en viktig roll⁵ i lokaliseringen av ett globalt kulturarv för kommande generationer, som förhoppningsvis kommer att se planeten som helhet som sin hembygd. Samtidigt har detta världsomspännande arv i ännu högre grad än det nationella kulturarvet universalistiska eller essentialistiska drag, vilket också genererat den kritiska diskursen omkring historia och minne. Det går inte att bortse ifrån, menar till exempel den tyske litteraturteoretikern och kulturkritikern Andreas Huyssen, att Historien med stort H, det som Nietzsche i sina *Otidsenliga betraktelser* kallade ”den historiska hyper-trofén”, idag är en sammansatt och fragmenterad väv av förhandlade hågkomster.⁶ Kulturarvet är en plats i nutiden, en ”minnespraktikernas politiska plats”, som utmanar den nationella Historien. Men trots att ”minne” till skillnad från ”historia” speglar både globala och individuella erfarenheter, så kan inte heller minnespraktikerna skiljas från nationellt formulerade legitimitets- och suveränitetssträvanden.⁷ Också Arjun Appadurai pekar på behovet att uppmärksamma den ”glömskans och minnets ekonomi” som nationalstaten faktiskt reglerar. Det är ändå nationen som fortfarande, trots en växande medieindustri, i stor utsträckning förfogar över den beslutsapparat, genom vilken hågkomst och glömska re-konfigureras.⁸

Det förflutna är i en sådan ekonomi inte bara en kulturell yttring. Det är också ett riskkapital i en global ekonomi, inte bara för en nationalstat i kris, utan också i en alltmer lönsam kulturarvsindustri. Detta har lett till att frågor om bevarande, restaurering, rekonstruktion och förändring fått en ny ekonomisk aktualitet. Vad ska bevaras? Vad *kan* bevaras? Vilken rumslig organisation kräver bevarandet? Vad kostar det och vad kan utvinnas ur det? Som naturresurs är kulturarvet en viktig del i en medie-ekonomi som också på ett mycket påtagligt sätt påverkat staden eller stadslandskapet. Om urbanisering i moderniteten först och främst innebar en komprimering av tid och rum är den idag också en expansion av vår tids-rumsliga föreställning bortom det lokala och nationella, vilket i sin tur tyder på att vårt sätt att tänka tidslighet i sig har genomgått en förändring.

Det är den här problematiken som står i centrum i en ny antologi med utgångspunkt i Fristaden Christiania. Det är arkitekten Anne Tjetjen som tillsammans med konstvetarna Svava Riesto och Pernille Skov ställt samman ett antal artiklar, alla med den kontroversiella och alternativa bosättningen i blickfånget. Under titeln *Forankring i forandring. Christiania og bevaring som ressource i byomdannelse* avhandlas här fristaden ur ett multi-disciplinärt och kritiskt bevarande-perspektiv. Det är genomgående väl bearbetade argument som presenteras. Arbetet som lett fram till boken inleddes redan 2003 med kursen *By. Hukommelse. Autenticitet* vid Institut for Kunstvetenskap, Københavns universitet. Kursen gav sedan upphov till en efterföljande artikelsamling, *Christiania. Veje til bevaringsstrategier for et anderledes byrum*. I det polariserade debattklimat som då rådde – med en relativt nytillträdd borgerlig regering, som redan utsett Christiania till en av sina allra främsta symbolfrågor – utgjorde artikelsamlingen ett nyanserande tillskott, vilket genererade en hel rad nya undersökande aktiviteter, såsom workshops, deltagande i idétävling, artikelskrivande⁹, konstbaserade projekt och alternativa kartläggningar.

Det är alltså det samlade ”resultatet” av detta *work-in-progress* som nu föreligger i bokform. Och det är alltså inte först och främst samtids-experimentet Christiania, det gränsöverskridande, sociala, mentala och politiska utforskandet med rötter i 68-generationens studentuppror, som ligger i fokus, utan just den glömske- och minnesekonomi som fristadens enträgna kvardröjande gett upphov till. Ända sedan den utropades hösten 1971 har fristaden levt under hot om utplåning, vilket gjort bevarandeproblematiken till en del av dess vardag. Sedan 2003, då regeringen Venstre utsåg fristaden till en av de främsta måltavlorna för sin nya identitetspolitik, har detta hot tilltagit i styrka. Det ”sociala experimentet” angreps inte nödvändigtvis direkt, utan ställdes istället mot ”det nationale kulturarv” som samlade begrepp. I de specialinrättade Christianiaudvalgets utredningar och yttranden omtalades fristaden allt som oftast som ”Bådsmansstræde Kaserne” och ”det historiske voldanlæg”; ett objektivt normalläge, till vilket fristaden nu skulle återföras. I förhållande till denna historiska normal har Christiania, menade man, inte nödvändigtvis inneburit en illegal anomali, men väl ett störningsmoment.¹⁰ Samtidigt har fristaden, som en tids-rumslig *agent provocateur*, på ett mycket påtagligt sätt

medvetandegjort förankringens och bevarandets politiska karaktär. Frågan om *vad* som ska bevaras och *hur* det ska ske kan idag inte besvaras på samma sätt som under arton- och nittonhundra-talets nationsbygge. Detta är uppenbart i fallet Christiania, menar redaktörerna, och pekar på myndigheternas motsägelsefulla evaluering av fristaden. Är det på Christiania enbart byggnader av särskild arkitektonisk kvalitet och permanens som kan komma ifråga för bevarande, vilket kulturmiljöregistreringen från 2003 kom fram till? Eller kan det, vilket den Særlige Bygningstilsyn, kulturministeriets rådgivande organ i bevarandefrågor menade tre år senare, också handla om att bevara Christianias självbyggararkitektur? Måste bevarande med nödvändighet tolkas i termer av rekonstruktion av kulturhistoriskt viktiga verk eller kan det också omfatta ett freddande av en föränderlig och i sig rekonstruerande kultur?

Utgångspunkten för antologin och det forskningsprojekt som den speglar är att historisk förankring och framtidsorienterad förändring inte längre är motsatta storheter, utan tillsammans utgör en dynamisk potential, ett kraftfält av möjliga rörelser. Kulturarvet är inte längre den slutförvaring av historien som man då tänkte sig – det är en i allra högsta grad öppen och tillgänglig domän, utsatt för ständig transformation. "Fra at være en lukket beholder for historien", skriver bokens redaktörer, "er kulturarven dermed blevet til en udtømmelig kilde for udviklingen af identitetsgivende steder."¹¹

Det som gör denna antologi så läsvärd är emellertid att den inte förlorar sig i försök att beskriva denna "udtømmelighed" metafysiskt. Istället använder den sig av exemplet Christiania, och detta på ett mycket handgripligt och handlingsorienterat sätt. Vilka former av organisation eller vilken estetik förverkligar fristaden? Eller snarare, vilka rumsliga och/eller sociala praktiker består denna organiserande och/eller estetiska praxis, som bevarandep Praxis, av? I sex essäer (exklusive inledningsessän) och ett antal mera tillämpade undersökningar utforskas dessa aspekter utifrån olika utgångspunkter. Pernille Skov fabulerar till exempel på ett mycket fruktbart sätt över hur Christiania sett ut utan Christiania. Vad hade funnits på Bådsmansstræde kasernområde idag om inte en grupp "slumstormare" den 26 september 1971 bestämt sig för att penetrera planket omkring det gamla kasernområdet och sedan, i en stort uppslagen tidningsartikel några

dagar senare, uppmanat andra att göra samma sak?¹² Genom att gå igenom de beslut och planer som förelåg vid tiden för fristadens grundade upprättar hon en *kontrafaktisk historiskrivning*, en nyansering av det som historiskt sett skett genom ett kritiskt utforskande av det som kunde ha skett. En av de myter Christiania utvecklat, menar Skov, bygger också på en sådan kontrafaktisk föreställning: Om ockupationen inte ägt rum hade det historiska kasernområdet för länge sedan varit jämnat med marken. Genom fristadens försorg kunde denna miljö, inklusive vallgravsanläggningen, undkomma den rivningshysteri och det storskaliga bostadsbyggande som annars kännetecknade sextio- och det tidiga sjuttio-talets Köpenhamn.

Genom en handlingsorienterad tolkning av både statliga och kommunala plandokument visar Skov att området redan tidigt utgjorde en konfliktfylld projektionsyta för olika planeringsideal och urbana visioner. Här tänkte man sig alltifrån statligt kulturkvarter eller rekreationssområde för det överbefolkade Christianshavn till storskaligt bostadsområde för socialt utsatta och trångbodda grupper. Skovs slutsats är att föreställningen om Christianias bevarande av kulturarvet är överdriven. En total rivning av det historiska kasernområdet eller en fullständig förvanskning av vallgraven hade förmodligen aldrig varit politiskt möjlig. Emellertid, menar hon, hade den historiska miljön, utan christianiternas närvaro, med all sannolikhet bevarats på ett annat sätt. Förmodligen hade det mesta av sekundärbebyggelsen strukit med, medan de större byggnaderna, liksom vallgraven, hade införlivats i ett allmännyttigt bostadsområde med tillhörande rekreativa arealer. "Nutidens Christiania sett i lyset af denne kontrafaktiske undersøgelse", skriver Skov, "viser os derfor et billede af en bydel, hvis nybyggeri sandsynligvis ville ligne en stor del af det øvrige almene boligbyggeri, der blev opført udenfor Københavns volde i de sidste 25 år af forrige århundrede."¹³

Att det ofta är det sekundära och vardagliga som får stryka på foten i en bevarandeprocess blir också tydligt i Kasper Lægning Nielsens studie av hur *SAVE*-protokollet använts i utvärderingen av Christiania. *SAVE*, eller *Survey of Architectural Values in the Environment* är ett dansk-utvecklat estetiskt registrerings- och värderingssystem, som skiljer sig från andra evalueringssystem i det att det medvetet försöker kompensera för det faktum att varje bevarandesystem också med nödvändighet innebär en reduktion av den komplexa verkligheten. I

mötet med Christiania, som enligt Lægning Nielsen måste ses som "en usædvanligt velbevaret mangfoldighed af forskellige bygningstyper", blir detta särskilt tydligt. Christiania har dessutom varit föremål för två SAVE-analyser, 1996 och 2003, vilket öppnar för en kontextualiserad diskussion av systemets kriterier. Utan att i detalj gå in på SAVE:s principer här kan man konstatera att dess syfte är ett brett snarare än smalt bevarande, ett bevarande som förespråkar en samsyn i bedömningen av byggnader och landskap. Istället för ett elitärt bevarande av enskilda byggnadsverk skulle SAVE omfatta också den vardagliga stads- och gatubilden eller kulturmiljön. I ett sammantänkande av den kulturhistoriska kunskapen om en given plats med den aktuella och subjektiva erfarenheten av ett rumsligt förlopp markerar SAVE därför ett skifte från en essentialistisk hållning när det gäller bevarandevärde, till en konstruktivistisk, där det bevarandevärda tänks i relation till en föränderlig och dynamisk situation av medskapande. Det finns således i SAVE inbyggt en medvetenhet om att värderingar är tidsbundna, relativa och/eller ideologiska, att värderandet i sig är en social handling, ett rumsligt ställningstagande, vilket i sin tur kan eller till och med bör framkalla diskussion.

I sin genomgång frågar sig Kasper Lægning Nielsen emellertid hur denna breda ansats hanteras i en konkret situation. Är det så att man genom en SAVE-analys kan komma till slutsatser som på ett tydligare sätt tar hänsyn till den föränderlighet och variation som kännetecknar Christiania? Enligt Lægning Nielsen är det inte så: trots SAVE:s uttalade helhetsambition präglas bedömningen i relation till fristaden av förutfattade meningar om arkitektoniskt värde. "Parasitbyggelsen" nedvärderas konsekvent till förmån för det voluminösa, monumentala eller materiellt mer beständiga, och "[d]en kulturhistoriska synsvinkel, der var tiltænkt en større rolle, savnes".¹⁴ Istället nedvärderas det för området synnerligen identitetsbärande karaktärsdraget, nämligen det utbredda och föränderliga självbyggeriet. Om denna nedvärdering i SAVE-evalueringen är resultatet av en medveten ideologi eller politik kan givetvis diskuteras. Dock är det intressant att notera, vilket Lægning Nielsen också gör, att den estetiskt betingade nedvärderingen sammanfaller med en uppvärdering av de större eller mera beständiga byggnaderna. Ytterst är det en ekonomisk snarare än estetisk avvägning, menar Lægning Nielsen, och den handlar om utnyttjandegrad:

Parasitbyggelsen är inte ekonomiskt försvarbar, speciellt inte i det centrala storstads-läge det här är fråga om. De större byggnaderna däremot, låter sig inom ramen för ett bevarande lätt omprogrammeras till nya, yteffektiva fastigheter i en marknadsekonomi.

Att behandla Christianias parasitbyggelse som ett bevarandevärdt karaktärsdrag leder emellertid också lätt fel. Risken är att idealisering av det permanenta eller monumentala bara ersätts av en annan idealisering, nu av en mera autentisk och folklig självbyggararkitektur. Det inarbetade slagordet "Bevar Christiania" är i den bemärkelsen problematiskt, vilket också christianiterna själva pekat på. Att bevara "Christiania" kan inte handla om att bevara objekt eller strukturer, menar man. Det handlar snarare om att ge plats åt och erkänna dess radikala bruksekonomi, dess handlingsmönster och livsformer. I Christianias fall är ett "bevarande" endast möjligt genom ett tydligt distansierande ifrån såväl egen-skaps- som verks-tanken till förmån för en diskussion om sociala tillvägagångssätt och rumsliga förfaranden. Detta är utgångspunkten för Line Kjærs bidrag "Christiania i ögonhöjde". Det är inte möjligt, menar Kjær, att infoga och utvärdera Christiania utifrån en ordnande logik, oavsett om den är ekonomisk eller estetisk. Istället måste man se Christiania som den aktiva och vardagliga motståndsrörelse, som växer fram inom varje normativt system. Kjær bygger sin argumentation på den franske kulturanthropologen Michel de Certeaus tankar om det vardagliga utövandets och förbrukandets kreativa potential, de förskjutande och differentierande handlingar som utvecklas inom varje planmässighet, inte minst inom den ordning vi kallar den urbana.

Genom sin sammanläsning av de Certeaus handlingsfilosofi och den rumsliga praxis som utvecklats på Christiania vill Kjær uppmärksamma de tillägnelse- eller approprieringspraktiker som utvecklats i fristaden. Snarare än den fysiska arkitekturen är det de rumsliggörande praktikerna som utgör den egentliga fristaden, aktiveringen av platsen som ett socialt och materiellt spelrum, i vilket rummets uttrycksmöjligheter, dess topologiska eller retoriska dimension, fritt kan utforskas. I Christiania materialiseras detta utforskande genom en utvecklad *fotgångarpraxis*, som "suspenderer helhederne og istedet stiller skarpt på de enkelte små sandseindtryk". Det finns i fristaden inga regler för hur man ska röra sig. Istället avsätts stråk och rutter genom ett dagligt betydelseskapande vandrande. Det är ett

strövande, som samtidigt utvecklar sig som ett rumsligt berättande, manifesterat också i en narrativ namngivningspraktik. "Det er som om byens rum konstituerer dess sprog og syntaks", skriver Kjær, "men først giver mening, når rummet tages i brug og aktualiseres gennem fodgængerens tale."

En intressant aspekt som Kjær inte kommer in på är att Christiania här materialiserar en distinktion när det gäller kulturarv som samtidigt utvecklats av UNESCO. För att möta den kritik som väckts mot den verks- och platsbundna definition av kulturarv som utvecklas i konventionen, antog UNESCO 2003 en tilläggskonvention. Förutom ett "tangible cultural heritage", ett påtagligt och materiellt kulturarv erkändes nu också existensen av ett kulturarv som är "intangible" eller "living" – ogripbart och immateriellt, men också levande. Enligt UNESCO:s definition ska detta levande kulturarv förstås som "praktiker, representationer, uttryck, kunskap, förmågor – såväl som de instrument, objekt, artefakter och kulturella miljöer som associeras därmed – som gemenskaper, grupper och i en del fall individer anser utgöra en del av deras kulturarv".¹⁵ Det är ett arv som överförs från generation till generation, ofta genom vardagliga, muntliga praktiker, och som samtidigt oupphörigen "omskapas och åter-skapas av gemenskaper och grupper i utbyte med omgivningen".¹⁶

Den här synen på kulturarvet som levande och föränderligt markerar ett viktigt skifte. Samtidigt kan man i urval och tillämpning se att synen på bevarande som en lokalisering av autenticitet inte nämnvärt förändrats. Därför utgör Christiania ett provokativt exempel som ställer frågan om det "levande" och "skapande" på sin spets. Christiania är i stor utsträckning en direkt och muntlig kultur, ett rumsligt "tal" eller uttryckande, som aktiverar möjligheter snarare än levererar mening. Häri ligger den fristadens eller spelrummets radikalitet, som riskerar att gå förlorad också i en mera handlingsinriktad analys. Kjærs Certeauinspirerade tolkning är intresseväckande, men missar genom en viss, möjligtvis politiskt motiverad försiktighet, poängen. Att vara "forankred i forandring" handlar om att bejaka förflyttning, att engagera sig i ett gränsöverskridande meningsutbyte snarare än i meningsskapande. Michel de Certeau är i det avseendet mycket tydlig – hans filosofi är en heterologi och en polemologi, som intresserar sig för den konfliktfyllda förbrukningen av betydelser inom ett system snarare än den dialektiska syntetiseringen av mening. Här kunde de Certeau också användas i direkt polemik mot den identitets-

och meningsfixering som kännetecknar ett samtida danskt kulturklimat. Att förnya bevarandetanken och tanken på förankring, att utveckla ett verkligt levande och spänningsfyllt kulturarv, handlar i Danmark såväl som på andra håll om att vara extra uppmärksam på de situationer då tillägnelse övergår i påbjuden mening, då kontinuerlig re-appropriering övergår i etablerandet av "et eget sted", en utstakad "lieu propre", med allt vad det innebär av permanentad betydelse och avgränsad identitet.¹⁷

Det finns annars många fler intressanta rums- och stadsdiskussioner att vaska fram ur denna volym, inte minst Anne Nielsens Tschumiinspirerade analys av Christiania som "byens nar" – stadens narr – en retorisk figur som också förstärker ett Certeaudianskt makt- och motståndsperspektiv. Martin Søberg tar i sin essä "Christianias romantiske landskab" ett helt annat grepp om fristaden och undersöker hur den också kan sägas ha utvecklats i dialog med traditionella föreställningar om en frihetlig eller frigörande estetik. I ett slutkapitel diskuterar Svava Riesto och Anne Tjetjen också fristadens gränsproblematik och dess relation till den omkringliggande staden – en problematik som tydligt medvetandegör den identitetspolitiska aspekten i all bevarandepraktik. Att bevara fristadens föränderliga annorlundahet och samtidigt också ifrågasätta dess gränser är en stor utmaning, och kräver en strategi som inte lämnar den övriga staden utanför. En annan tillgång i volymen är – vilket borde ha fått större utrymme i denna recension – inkluderandet av tillämpade eller konstbaserade undersökningar. Genom projekt som Line Kjærs, Anne Nielsens och Linda Zides "Bunkerologi", där Christianias många anhopningar av allt från rent bråte till oundgängligt 'material' noga kartlagts; och Søren Holm Hvilsbys och Pernille Skovs "Skurvognsmorfologi", där fristadens mobila arkitektur katalogiseras, visar i handling att representationen av fristaden, det som i sin tur ska ligga till grund för det ena eller andra bevarande-scenariot, är långt ifrån neutral. Att "bevara" är, vilket Riesto och Tjetjen betonar i slutkapitlet, är ett medvetet representerande ingrepp i ett historiskt utvecklingsförlopp. Och även om den politiska udden i denna ambitiösa antologi till viss del slipats ner, så går det centrala budskapet fram. Vad vi väljer att minnas, vad vi väljer att utgå ifrån, hur vi väljer att återberätta, föreställa oss eller uttrycka vår "kulturmiljö", kommer i väldigt hög grad att avgöra vilken framtid vi kommer att få.

NOTES

- ¹ Appadurai (1996). Se också Appadurai (2001:39).
- ² Arrhenius (2003:10). I sin avhandling *The Fragile Monument – On Conservation and Modernity* diskuterar Arrhenius ett antal exempel på sådana rumsliga rekonfigurationer, som varit särskilt avgörande för "kulturavets" och bevarandepraktikens utveckling i moderniteten. Hon lyfter bland annat fram Le Corbusiers *Plan Voisin* som speciellt betydelsefull i det att den tydligt visar det ömsesidiga förhållandet mellan bevarande och förstörelse. En av de viktigaste aspekterna i *Plan Voisin* var just "bevarandet" av ett antal centrala historiska monument. Genom att rensa fram dessa minnesvärda objekt genom att avlägsna den kringliggande urbana väven producerades samtidigt en tidlös historicitet, en grund för den framväxande moderniteten. Detta bevarande genom friläggande eller frigörande utvecklas redan under Franska Revolutionen, menar Arrhenius, och pekar på förhållandet mellan en ideologiskt motiverad vandalism och instiftandet av museet som ett rum för aktivt bevarande (Arrhenius 2003:23-92).
- ³ Brian Mikkelsen i Kulturministeriets pressmeddelande 9 december 2004. Se det danska kulturministeriets hemsida, <http://www.kulturministeriet.dk/sw17740.asp>, nedladdningsdag 2008-04-18.
- ⁴ <http://www.kulturministeriet.dk/sw33514.asp>. Nedladdningsdag 2008-04-18.
- ⁵ *The World Heritage Convention* ratificerades 1972 av 21 stater – idag har 185 nationer anslutit sig till konventionen och förbundit sig att följa dess rekommendationer för bevarande och underhåll av de inom nationens gränser belägna världskulturarven.. Se UNESCO:s hemsida <http://whc.unesco.org/en/convention/>, nedladdningsdatum 2008-04-19.
- ⁶ Huysen (2003:2-3)
- ⁷ Huysen (2003:16).
- ⁸ Appadurai (2003:37).
- ⁹ Här kan speciellt nämnas Nordisk arkitekturforskningns temanummer *Arkitektur og politik* (red. Tom Nielsen, Jørgen Dehs och Pernille Skov), till vilket flera av den föreliggande antologins författare bidrog.

Se *Nordisk arkitekturforskning* 2005:2.

¹⁰ Se till exempel *Christianiområdets fremtid – helhedsplan og handlingsplan*, Christianiaudvalget 2004.

¹¹ Tjetjen et al. (2007:22)

¹² Det var den alternativa varannandagstidningen *Hovedbladet* som i sitt nummer av den 2-3 okt 1971 publicerade två artiklar av Jacob Ludvigsen, som också var en av deltagarna i den aktion som artiklarna byggde på. Med titlar som "Militærets 'forbudte by' på Christianshavn blev i stilhed indtaget af gemene civilister" och "Christiania – som skabt til et alternativt samfund" uppmanades till inflyttning, och redan någon månad senare hade fristaden flera hundra invånare. Se Ludvigsen (2003).

¹³ Tjetjen et al. (2007: 49).

¹⁴ Tjetjen et al. (2007: 164).

¹⁵ *The 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, se UNESCO:s hemsida, <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006>. Nedladdningsdag 2008-04-20. Översättning från engelskan av artikelförfattaren. För en diskussion om materiellt och levande kulturarv, se Graham (2002), Kirchenblatt-Gimblett (2004) och Munjeri (2004).

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Som av en händelse blir de Certeaus radikala handlingsfilosofi märkligt nog som tydligast i en diskussion utifrån en av Danmarks mest kanoniska gestalter, nämligen N.F.S Grundtvig. Det är i en diskussion om skriftlig respektive muntlig ekonomi som de Certeau citerar den danske teologen, filosofen och pedagogen och hans tankar om en naturlig eller autentisk muntlighetskultur, en *folkelighed*, där "[e]ndast ord som vandrar från mun till mun, legender och sånger, i skydd av landet, håller ett folk vid liv". Det som förblir dolt i sådana berättelser är, vilket Michel de Certeau noterar, att dessa röster inte längre kan höras annat än inifrån ett skriftligt system, där de kan återvända som just exotiserad folklighet. Se De Certeau (1984:131).

LITERATURE

- APPADURAI, ARJUN ("001) "The Globalization of Archeology and Heritage: A Discussion with Arjun Appadurai", in *Journal of Social Archeology* 2001 Vol 1(1): 35-49.
- ARRHENIUS, THORDIS (2003) *The Fragile Monument – On Conservation and Modernity*. Doktorsavhandling. Stockholm: KTH.
- DE CERTEAU, MICHEL (1984) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- GRAHAM, BRIAN (2002) "Heritage as Knowledge: Capital or Culture?" I *Urban Studies* 2002Vol 39, No 5-6, sid 1003-1017.

- KIRSCHENBLATT-GIMBLETT, BARBARA (2004) "Intangible Heritage as Metacultural Production". I *Museum International* vol 56, no 1-2, sid 52-65.
- HUYSEN, ANDREAS (2003) *Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory*. Stanford University Press.
- MUNJERI, DAWSON (2004) "Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence". I *Museum International* vol 56, no 1-2, sid 12-19.

Kjetil Fallan

**Modern Transformed:
The Domestication of Industrial
Design Culture in Norway,
ca. 1940-1970**

Doctoral thesis, Department of Architectural Design, Form and Colour Studies, Faculty of Architecture and Fine Art, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, 2007. Pg. 689 +viii; illus. 131

Reviewed by Jeffrey L. Meikle
University of Texas at Austin

Kjetil Fallan's historical study of the emergence of industrial design in Norway displays such wide scope and such mastery of detail that it is difficult to know how to categorize it or where to begin to explore it. On the surface it seems a relatively simple narrative of how Norwegian designers and manufacturers interpreted the principles of international modernism and adapted them for national consumption by incorporating aspects of traditional decorative motifs in the service of a spirit of domesticity. There have been many other histories of modernism's permutations in the face of particular national or regional cultures. However, Fallan's exhaustively researched and gracefully written study goes beyond the usual recitation of a progression of stylistic change. He is as adept at analyzing an abstruse verbal argument as he is at describing the design, manufacture, and marketing of a line of dinnerware. Early on, Fallan declares his intention of "writing a cultural history of industrial design, where design (as) culture is seen as a sort of dialectic or discourse between ideology and practice." He maintains that design historians have not sufficiently attended to both the theoretical and the practical when exploring the evolution of a particular design culture. He has thus set himself the ambitious task of writing both an intellectual and an artifactual history.

The dialectical relationship between theory and practice is reflected in the structure of the main body of Fallan's study. He divides his coverage into three periods: the 1940s, when a Norwegian design community that had devoted itself mostly to craft production confronted the industrial impetus of the international moder-

nist movement; the 1950s, when designers sought to combine modernist materials and processes with decorative motifs expressing a more traditional spirit of domesticity; and the 1960s, when products of Norwegian design competed in an increasingly international economy. Within each of these major chronological sections, Fallan recreates an ongoing dialectic of theory and practice by shuttling back and forth between chapters devoted to intellectual debates progressively revealed in the pages of the design journal *Bonytt* and chapters devoted to the practical decisions of the Figgjo pottery company as it sought first a regional, then a national, and finally an international market for inexpensive dinnerware. Either of these strands, the history of Norwegian design discourse or the history of design and manufacture at Figgjo, would make a fine study on its own. Together they compose a complex multidimensional web.

This imaginative approach marks Fallan's work as more than a straightforward factual account of Norway's accommodation to and domestication of international modernism. Instead his thesis is methodologically innovative with significance not only for readers interested in Norwegian design, or in design and nationalism, but also for those who seek to understand the current state of design studies. For the most part, Fallan's dual approach succeeds precisely because it does illuminate both theory and practice in the emergence of an industrial design profession from out of the shattered remnant of the traditional decorative arts. Fallan's reconstruction of major themes and controversies from the pages of *Bonytt* affords a textured "thick description" of the Norwegian design community from 1940 to 1970. A reader becomes acquainted with such major players as the longstanding *Bonytt* editor Arne Remlov, the functionalist champion Jens von der Lippe (arguing for a strict divorce of industrial design from craft production), the middle-brow design reformer Odd Brochmann (continuing to argue for decorative design as value added to the purely functional), the aesthetic elitist Arne Korsmo, and others. Fallan traces their varied backgrounds, their ever shifting definitions of modernism, and perhaps most important of all, their appropriation and transformation (or "domestication") of internationally distributed concepts for use in local Norwegian situations. As this discourse developed over three decades, the author finds a growing split between craft producers and industrial designers and the eventual migration of craft producers

Service Figgjo Nordkapp
designed by Jørg Løve-Nielsen,
1960

toward the fine arts as industrial designers became more oriented toward efficiency of production and marketing. Although this intellectual history of *Bonytt* and the Norwegian design community could stand alone as a major journal article or short book, the special strength of Fallan's thesis—indeed its major contribution to design history—lies in the interweaving of the *Bonytt* or discourse chapters with the parallel chapters on the Figgjo pottery company.

At one point Fallan apologizes for the uneven, scattered quality of the primary sources on which he bases his treatment of Figgjo: correspondence, in-house memoranda, sales brochures, random sketches and photographs, and prototypes and samples of manufactured goods— assembled for a short-lived company museum and encountered by the author as a random array of packing boxes. As it turned out, this apparently chance archival survival (that is to say, why Figgjo as opposed to some other pottery or furniture company?) proved perfect for Fallan's theoretical approach. Rather than entering the 1940s as a prominent company with an elite clientele and a recognized sensitivity to design issues, Figgjo was an upstart firm, operating by the seat of its pants and attempting mostly to produce ceramic products that would appeal to ordinary citizens. Only gradually did those who steered the company toward its eventual success move design to the forefront of their concerns, and even then they remained aware of the need to compromise on matters of taste in order to hold a popular audience. Even Ragnar Grimsrud, who came to the positions of managing director and design director with a keen awareness of the Art Deco styling of the 1930s and retained his own somewhat elitist aesthetic preferences, was forced to submerge them in a search for popular success. Fallan's good fortune in having random access to Figgjo's archive has allowed him to trace the manufacturing (or technical) and design (or aesthetic) transformations in a perfectly ordinary company with no special interest in "good design" or high

aesthetic standards. Figgjo's transformations over three decades thus afford a revealing counterpoint to the design discourse of the journal *Bonytt*.

It is worth noting that the Figgjo chapters could stand alone as a fascinating corporate design history, accompanied as they are by enough illustrations to render it an intelligent coffee table book. My point is mostly to note the impressive diligence with which Fallan has gathered and sorted this archival material, and the care and intelligence with which he has assembled it, organized it by changing chronological themes, and used it to draw interpretive conclusions. The chapters on Figgjo, perhaps because they are based both on a considerable range of textual materials and on convincing formal and functional interpretations of material artifacts, are the most compelling aspect of Fallan's work. This is industrial and business history at its best, comprising a judicious weaving together of basic company history, including the firm's uncertain beginnings in the ruins of a private electrical power company; the significance of individual founders, managers, and designers, such as Grimsrud, Hermann Bongard, and Turid Gramstad Oliver; developments in materials and process technologies, such as the shift from blue clay to earthenware, the construction of tunnel kilns, and the development of colored clay masses or silk-screened decors; the attempts on the part of marketing managers and designers to anticipate consumer demand; and shifts in the design process itself. Fallan successfully portrays all these many aspects of Figgjo's corporate evolution as the result of a seamless web of influences and effects involving actors inside and outside the company. He is equally aware of Figgjo's development within Norwegian economy, society, and culture, and of its interactions with international aesthetic trends and, particularly later in the 1950s and 1960s, with such global economic trends as the lowering of import/export barriers and the need to compete on international markets. We have many such corporate design histories, such as the three ceramics and glassware case studies in Regina Blaszczyk's book *Imagining Consumers* (cited by Fallan as one of his three exemplary cultural history texts), or Paul Kunkel's superb history of design at Apple Computer. However, Fallan's thesis is the only work of design history to play off company history against parallel theoretical and conceptual developments in the discourse of design intellectuals. Finally, I should note the theoretical, methodo-

logical, and historiographic introduction to the thesis, some 150 pages which could also be published alone—as a brief book on contemporary design history. This section recapitulates the debates of the past thirty years over the field's art historical background, the “great-man” fallacy of early scholars like Nikolaus Pevsner, the split between more theoretical and more hands-on material culture approaches, and the debate over production and consumption (or reception) as key focuses of attention. Fallan persuasively suggests cultural history as a model for the design historian and then admirably complicates matters by introducing recent approaches from the history of technology: social construction of technology, actor-network theory, the concept of behavioral scripts embedded in manufactured artifacts, and the concept of domestication. This material is particularly rewarding because design history is a relatively new field, still in a state of flux, and every overview is welcome. More importantly, Fallan's main text is informed and strengthened throughout by his awareness of earlier and ongoing debates among design historians. He could not have written in such depth and with such insight about transformations in Norwegian industrial design if his historical consciousness had not itself first been transformed by meditation on a complex, sometimes contradictory literature. As with any scholarship, there are a few minor problems. The most serious complaint is too much material for an attentive reader to keep in mind at once. Information overload sometimes obscures a telling quotation, an illuminating anecdote, or a revealing case study. In a sense Fallan is writing institutional history, or rather multiple institutional histories. However, his intention is to tell a much broader story, emphasizing how these various institutional histories are entangled in what he refers to as “the seamless web of sociodesign.” Although one would hope that his work would provide a mostly complete history of Norwegian design discourse from 1940 to 1970, or a mostly complete history of design at Figgjo during the same period, elements of those stories that do not directly contribute to his more overarching intentions sometimes prevent a reader from comprehending the overall picture. Also somewhat problematic is Fallan's use of *Bonytt* as the central thread of the design discourse chapters. Clearly the coincidence of *Bonytt* and Figgjo being founded almost simultaneously in 1941 is compelling. However, at certain points it might be more convincing to

Portable TV Radionette Kurér 11
designed by Einar Tollefsen, 1966

consider the Norwegian Association for Applied Art as the institutional thread organizing the discourse chapters. After all, *Bonytt* became the Association's official journal in 1947, and many events and debates chronicled by the journal found primary expression in the life of the Association. For example, the Norwegian Group of Industrial Designers (ID-gruppen), a sub-component of the Association, championed industrial design over and above the so-called applied arts. The Association also served as the venue for debates over Norwegian participation in the various Milan Triennale exhibitions. Perhaps most significantly, the split between industrial designers and craft workers, and their respective migrations toward industry and the fine arts, became so pronounced during the 1960s that the Association abandoned its claim to represent individual designers and became instead an umbrella organization attempting to mediate opposing claims. Although Arne Remlov played a major role for decades as editor of the journal, many other significant participants in Fallan's discourse chapters (such as van der Lippe, Brochmann, Knut Greve, and Alf Bøe) served as president of the Association or figured prominently in its affairs. However, this may be a pointless quibble, since Fallan does

indeed amply situate both the Association and its journal in his history of Norwegian design discourse.

To conclude with one further thought, Fallan's methodological section reveals the degree to which he has relied on the insights of contemporary scholars from around the world. At the same time, the substantive section of the thesis reveals how closely twentieth-century Norwegian industrial design evolved within or against larger international matrices—Arts and Crafts theories, early modernist design theories from Paris and central Europe, and negotiations with international theorists and foreign markets during the 1950s and 1960s. This study of Norway's domestication of industrial

design culture depends heavily on contextualizing that culture within wider international currents and thus contributes to our understanding of the larger processes of globalization. Fallan has produced a thoroughly researched, well conceptualized, and clearly written study of the interplay of design discourse and practice during three particularly transformative decades. His work should be well received by a number of different audiences: design historians, business historians, cultural historians with interests in modernity or nationalism, and thanks to its lucid, effortless prose style, lay readers with a general interest in the topic of design.